

PORTRETUL LIBRARULUI NÉMETH – O LUCRARE INEDITĂ DIN CREAȚIA TIMPURIE A LUI SZÉKELY BERTALAN

RADU POPICA*

ABSTRACT. *The Portrait of the Bookseller Németh – an Unknown Artwork from the Early Creation of Székely Bertalan.* The study presents an unknown portrait from the early years of Székely Bertalan's creation. The arguments on which the identification of the painter and the sitter's portrait were based are presented. Also, the context in which the portrait was painted at Braşov in 1856 is presented and data are provided on the personality of the model, Wilhem Németh, bookseller.

Keywords: painter, unknown portrait, Székely Bertalan, Braşov

REZUMAT. Studiul prezintă un portret anonim din anii de început ai creației lui Székely Bertalan. Sunt prezentate argumentele, pe care se bazează identificarea pictorului și a caracteristicilor portretului. De asemenea este prezentat și contextul, în care portretul a fost pictat în Braşov în 1856 și datele privind personalitatea librarului Wilhelm Nemeth.

Cuvinte cheie: pictor, portret necunoscut, Székely Bertalan, Braşov

Creația timpurie a multor artiști a rămas puțin cunoscută, interesul cercetătorilor îndreptându-se, în mod firesc, mai ales spre operele care i-au consacrat. Nu face excepție nici pictorul Székely Bertalan (1835-1910)¹, originar

* Doctor în istorie, Manager, Muzeul de Artă Braşov, radu.popica@muzeulartav.ro.

¹ Ádámosi Székely Bertalan (10.05.1835, Cluj-Napoca-22.08.1910, Mátyásföldön). Pictor, reprezentant de frunte al romantismului și picturii istorice din Ungaria, A fost fiul funcționarului guvernamental, Székely Daniel, provenit dintr-o familie înnobilită în 1591 de principele Báthory Sigismund cu predicatul de „Ádámosi”, și al Juliannei Kelemen. A studiat mai întâi la Colegiul Reformat din Cluj (1846-1848), iar apoi la Institutul Politehnic Cezaro-Crăiesc din Viena (1850-1851). Din 1851 s-a

din Cluj, care a avut un rol crucial în evoluția spre modernitate a picturii din Ungaria în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

În 1852, aflat la studii la Academia de Arte Frumoase din Viena, tânărul artist s-a îmbolnăvit de tifos, fiind silit să se întoarcă acasă. Aflat din nou la Viena în 1853-1854, dificultățile financiare ale familiei l-au obligat în anul următor să abandoneze studiile, revenind în Transilvania, unde s-a stabilit pentru un timp la Aiud, aici reîmbolnăvindu-se de tifos. Vindecarea a durat un an.² După ce s-a întremat, în 1856 a călătorit la Brașov pentru a-și vizita unchiul matern³, de la care spera să obțină sprijinul financiar necesar pentru a-și continua studiile. Unchiul nu i-a oferit ajutorul cerut și a încercat să-l descurajeze în a urma o carieră de artist. Székely Bertalan a rămas nestrămutat în hotărârea sa, văzându-se însă nevoit să se descurce singur.⁴

Sosirea sa în oraș a fost anunțată la 10 octombrie 1856 în paginile cotidianului *Kronstädter Zeitung* printr-un scurt anunț publicat la rubrica „Știrile Brașovului” (*Kronstädter Nachrichten*): „Vă atragem astăzi atenția asupra domnului B. Székely, portretist. Acesta a dat deja mai multe probe ale îndemânării sale, pe care le puteți vedea în librăria domnului Németh. Vizitându-l pe tânărul pictor toți iubitorii artei îi oferă cele mai bune recomandări, trebuie să remarcăm că atelierul său este în Burggasse nr. 414.”⁵ La Brașov a realizat pentru firma unei farmacii⁶ și o pictură cu tema „Asclepios și ursitoarele”.⁷

Înscris la Academia de Arte Frumoase din Viena, unde a studiat cu Georg Ferdinand Waldmüller (1851-1852, 1853-1854). Și-a continuat studiile de artă la Academia Regală de Arte Frumoase din München cu Karl Theodor von Piloty (1863-1864). Din 1871 a devenit profesor la Școala Națională Regală Maghiară de Desen Budapesta, ocupând funcția de director între anii 1902-1905. Bakó Zsuzsanna, *Székely Bertalan*, Budapesta, Képzőművészeti Kiadó, 1982, pp. 41-47.

² *Ibidem*, p. 41.

³ Carl Kelemen, înalt funcționar vamal. *Verordnungsblatt für den Dienstbereich des österreichischen Finanzministeriums*, 1857, vol. I, II, Viena, Finanzministerium, Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1857, p. 12.

⁴ Bakó Zsuzsanna, *op. cit.*, p. 8.

⁵ „Wir machen heute auf den Porträtmaler Herrn B. Székely aufmerksam. Derselbe hat bereits mehrere Proben seiner Tüchtigkeit abgelegt, wovon man in der Buchhandlung des Herrn Németh Einsicht nehmen kann. Indem wir den jungen Maler allen Freunden der Kunst auf das Beste [sic!] empfehlen, bemerken wir noch, daß der selbe sein Atelier in der Burggasse Nr. 414 hat.” *Kronstädter Nachrichten* (notă), în „Kronstädter Zeitung”, nr. 160, 10 octombrie 1856, p. 727. Traducere prof. univ. dr. Sunhild Galter.

⁶ În 1860 la Brașov funcționau 7 farmacii: „Zum goldenen Pelikan”, „Zum schwarzen Adler”, „Zum Mohren”, „Zum weißen Kirche”, „Zum Hoffnung”, „Zum gold’nen Krone”, „Zum gold’nen Löwen”. *Adressen Buch der Stadt Kronstadt*, Kronstadt (Brașov), Johann Gött & Sohn Heinrich, 1860 (V), pp. 34-35.

⁷ Bakó Zsuzsanna, *op. cit.*, pp. 8-9.

Librăria lui Wilhem Németh (1794-1874)⁸ funcționa în Piața Sfatului (*Markplatz*) pe Târgul Grâului (*Kornzeile*)⁹, în casa Albrischfeld-Kamner, sub firma „Comerțiant de cărți, artă și partituri muzicale”.¹⁰ În timpul petrecut la Brașov, Székely Bertalan a pictat un portret al proprietarului librăriei, Wilhem Németh. *Portretul librarului Németh* se afla în perioada interbelică în colecția Muzeului Săsesc al Țării Bârsei, fiind expus în cadrul colecției de picturi și desene, secțiunea modernă, sala IX.¹¹ Nu ne sunt cunoscute alte picturi realizate la Brașov de artist, deși știrea din *Kronstädter Zeitung* indică faptul că a realizat mai multe.

În urma cercetărilor noastre, am fost în măsură să identificăm portretul menționat în colecția Muzeului de Artă Brașov ca fiind lucrarea *Portret de bărbat*¹², ce figurează cu autor anonim. În favoarea identificării acestui portret cu *Portretul librarului Németh* de Székely Bertalan pledează proveniența lucrării de la Muzeul Săsesc al Țării Bârsei și concordanța dintre aspectul fizic al celui reprezentat și felul în care trebuia să arate Wilhem Németh la vârsta de 62 de ani.¹³

Librarul Wilhem Németh este înfățișat bust într-un prim-plan accentuat, dintr-un ușor semiprofil dreapta, pe un fundal brun-roșcat, purtând un costum sobru alcătuit din cămașă albă cu lavalieră neagră, vestă și sacou negru. Figura sa, surprinsă într-o atitudine contemplativă, este pusă în evidență de eclerajul dirijat. Fizionomia este redată corect, cu precizie în detalii. Însă, în conturarea bustului sunt vizibile unele stângăcii la redarea volumetriei și în decupajul siluetei. Portretul se încadrează cu strictețe în limitele academismului, fără a se abate în niciun fel de la rigorile acestuia.

⁸ Wilhelm Németh (n. 1794, Bratislava-1874, Brașov). Librar. Fiul lui Mathias Németh. În 1827 se afla la Brașov, căsătorindu-se cu Johanna Regina Arzt. În 6 noiembrie 1830 se naște fiul său, Friedrich Wilhelm (1830-1833). A deținut librăria din 1827 până în 1861. *Taufbuch der Evangelisoben großen Pfarrkirche der A. B. V. zu Kronstadt in Siebenbürgen, fünfter band, enthaltend, die Szetauften aus der Stadt, vom Jahre 1811. Bis 1837. Inclus V.*, Archiv und Bibliothek der Honterusgemeinde Brașov, IV. A.4, p. 289.

⁹ Kornzeile, nr. 101 / 560.

¹⁰ Buch-Kunst- und Musikalienhändler, *Adressen Buch der königlich freien Stadt Kronstadt*, V, Kronstadt (Brașov), Druck und Verlag von Johann Gött, 1852, p. 21.

¹¹ Nr. 28, Székely Bertalan, geb. Klausenburg 1835-1910: *Porträt des Buchhändler Németh. Führer durch das Burzenländer Sächsisches Museum in Kronstadt*. (Honterushof nr. 7), Kronstadt (Brașov, Buckdruckerei Johann Gött's Sohn, 1920, nr. 28, p. 33.

¹² Anonim, *Portret de bărbat*, ulei pe pânză, 69 x 56 cm, nesemnat, nedatat, nr. inv. 276, proveniența: Muzeul Săsesc al Țării Bârsei, 1951.

¹³ Faptul că portretul a fost înregistrat în patrimoniul Muzeului de Artă Brașov fără a se indica autorul și identitatea celui reprezentat se explică prin preluarea patrimoniului Muzeului Săsesc al Țării Bârsei după 1945 fără întocmirea unei evidențe riguroase, înscrierea în registrul de inventar realizându-se cu întârziere, pe parcursul mai multor ani.

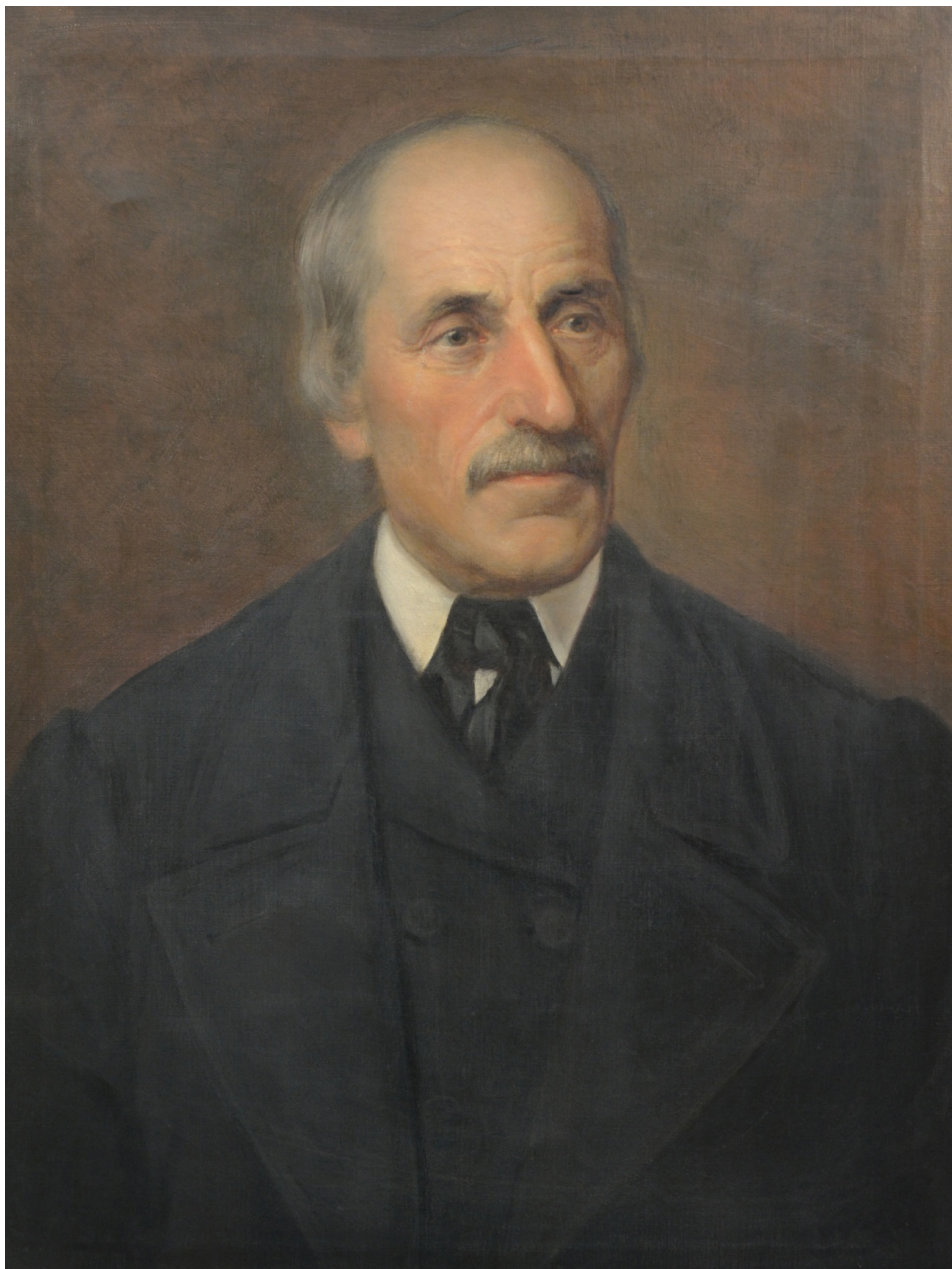
Față de primele portrete cunoscute până acum din creația lui Székely Bertalan, realizate câțiva ani mai târziu (1860, 1863), *Portretul librarului Németh* se înfățișează modest, neanunțând în niciun fel pictorul strălucit de mai târziu. Având în vedere că pregătirea sa ca artist nu era încă încheiată și abia își revenise după lungi ani de boală, iar portretul a fost executat în grabă, considerăm că acest fapt nu este surprinzător.

Portretul librarului Németh aruncă lumină asupra unei perioade dificile din tinerețea lui Székely Bertalan și a anilor anevoioși de formare ai celui care a devenit un maestru al picturii moderne din Ungaria. Totodată, portretul îl evocă pe Wilhem Németh, o personalitate cu un rol important în animarea vieții culturale și artistice, încă provinciale, a Brașovului secolului XIX. Menționăm în acest sens rolul pe care Wilhem Németh l-a avut în începuturile presei brașovene¹⁴ și că librăria sa era locul unde își expuneau lucrările pictorii sosiți în oraș¹⁵ și erau expuse fotografiile unor personalități¹⁶.

¹⁴ Primul ziar tipărit la Brașov, *Siebenbürger Wochenblatt*, a apărut din 24 mai 1837, fiind editat și tipărit de Johann Gött și Wilhelm Németh. A fost continuat din 1849 de *Kronstädter Zeitung*. Julius Gross, *Kronstädter Drucke 1535-1886. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Kronstadts*, Kronstadt, 1886, p. 160.

¹⁵ Radu Popica, „Artiști călători la Brașov în prima jumătate a secolului XIX (1838-1849)”, în *Drobeta*, XXV, seria Artă Plastică, 2015, pp. 23, 26-27.

¹⁶ Camelia Neagoe, *Contribuții la istoria fotografiei Brașovene (1842-1918)*, în Radu Popica (coord.), „Un secol de artă brașoveană. 1815-1918”, Editura Muzeului de Artă Brașov, p. 39.

II. 1. Székely Bertalan, *Portretul librarului Németh* (1856),
Muzeul de Artă Braşov, nr. inv. 276

II. 2. Eduard Fritsch, *Braşov - intersecția Târgul Grâului cu Strada Vămii* (1859),
librăria Wilhem Németh, a doua casă din stânga